

morati uzimati mnoge podatke iz tih pisama ili iz ovoga Blažekovičeva priloga. Na koncu je donesen popis pisama kronološkim redom koja je Zajc uputio drugim osobama i pisama drugih osoba Zajcu koja se nalaze u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci i pet pisama iz Narodne i univerzitetske knjižnice u Ljubljani.

Sam violončelist i pedagog široke naobrazbe i reputacije, Milan Nagy, u svojem prilogu *Jure Tkalčić (1877—1957) violončelist, skladatelj i pedagog* pokušao je Tkalčića izvući iz zaborava kada ga se 1977. uz 100. obljetnicu rođenja i 20. obljetnicu smrti gotovo nitko nije ni sjetio. Iako je bio izuzetna umjetnička ličnost, o njemu se do sada premalo pisalo. Veći osvrt na njegov život i rad objavio je još za umjetnikova života Antun Goglia u *Sv. Ceciliji* 1933. Danas je već lakše dati zaokruženi i potpuniji prikaz života i rada Jure Tkalčića. Mnoge podatke o umjetniku i njegovoj obitelji Nagy je dobio od bližih članova same obitelji i mnogih njegovih prijatelja. Uz nekoliko fotografija kroz članak susrećemo mnoge izvatke iz pisama ili novinskih osvrtata, popis kronološkim redom njegovih skladbi i koncerata, te na kraju vrlo oskudnu bibliografiju. Razumljivo je, i to Nagy napominje, da ovo nije ni potpun ni konačan prikaz Tkalčića čovjeka i umjetnika, nego tek dobar početak i siguran oslon daljnjim istraživanjima. Nismo baš mnogo takvih umjetnika imali početkom stoljeća; bio je: koncertant evropskog formata, vrstan komorni muzičar, cijenjen pedagog, prvi rektor Muzičke akademije u Zagrebu, stvaralac čije su skladbe tiskale ugledne pariške i zagrebačke izdavačke kuće. Bio je umjetnik koji je u evropskim kulturnim centrima pronosio ime svoga Zagreba i Hrvatske, koja je s mukom nastojala držati korak s kulturnim svijetom.

Ivan Golub je u svom kratkom prikazu izvijestio da je *Pronađen zagubljeni primjerak Križanićevih »Asserta musicalia«*. Naime, u Radu JAZU, knj. 337, 1965. Vidaković piše da postoje samo 4 primjerka (koliko je do tada poznato) te Križanićeve rasprave, i da je jedan od ta četiri zagubljen negdje u Americi. Tragajući za ostalim mogućim primjercima, Golub je našao još jedan Vatikanski primjerak i ušao u trag spomenutog zagubljenog primjerka. U svom izvještaju on opisuje kako je do njih došao i opisuje oba primjerka.

U rubrici Suprotstavljanja Bojan Bujić reagira u napisu *Još o Skaliću kao teoretičaru muzike* na neke primjedbe Stanislava Tuksara u njegovoj raspravi o Skaliću u jednom od prijašnjih brojeva *Arti Musices* na račun Bujićevih nekih tvrdnji u časopisu *Zvuk*. Na Bujićevu reakciju opet reagira Tuksar svojim *Još o Skaliću kao teoretičaru glazbe (II)*. To je prava znanstvena diskusija u kojoj se stvari popunjuju i raščišćavaju na dobro same stvari.

* * *

Drugi broj *Arti Musices* za 1979. godinu počinje raspravom Dujke Smoje *Muzički i dramatski elementi bogojavljenke igre Tractus stellae iz rukopisa Agende pontificalis MR 165 Metropolitanske knjižnice u Zagrebu*. Kodeks je iz XI. stoljeća i spada među često spominjane rukopise Metropolitanske knjižnice; značajan je kao vrijedan spomenik rane hrvatske kulturne povijesti i interesantan je kao paleografska cjelina. Kaže autorica da ovaj rukopis privlači pažnju osobito svojom liturgijskom originalnošću i muzički vrlo zanimljivim elementima. Unutar te *Agende* spominju se dvije igre *Tractus stellae* i *Ordo pascalis*. Prva je većim dijelom dopunjena neumatskom notacijom. Oba su teksta i ranije izdana uz komentar, ali se nitko nije potrudio da izvrši transkripciju neumatskih melodija i da im analizira dramatske komponente. Uspoređujući ili pozajmljujući iz drugih izvora transkripciju Smoje pokušava dešifrirati našu. Ona joj analizira dramatsku strukturu, liturgičnost, melodiju, modalnost, donosi nekoliko transkripcija tako da bismo mogli zaključiti da je to jedan od temeljitijih, inače malobrojnih radova toga žanra kod nas.

O *Vokalnoj lirici Josipa Hatzea* u povodu stote obljetnice rođenja piše Koraljka Kos. Ona ga drži, uz Lisinskog, Bersu i Pejačevićku, najistaknutijim majstorom vokalne lirike. Kao skladatelj od svojih prvih opusa opredijelio se je za vokalnost većih ili manjih oblika. Govori se o 56 njegovih solo-pjesama. Cilj je ovoga prikaza pokazati posebnost njegova ličnog stila tamo gdje se on možda najsuptilnije iskazuje — u sferi vokalne minijature, i još je cilj ovoga prikaza potaknuti oživljavanje vokalne lirike na koncertnom podiju i snimci, jer, kaže autorica, ono što se iznimno i povremeno može čuti svedeno je na dva-tri popularna (gotovo zloupotrijebljena) primjera. I onda se nastavlja analiza samih skladbi, ali uglavnom sumarno. Ona drži da je Hatze stvorio tip popijevke koji bi se mogao smatrati karakterističnim za Mediteran i jug Evrope, a koji je istovremeno čvrsto ukorijenjen u vlastito tlo.

U rubrici Izvještaji najprije Zdravko Blažeković, Vjera Katalinić-Lukšić i Stanislav Tuksar izvještavaju o *Preliminarnom istraživanju muzikalija na otocima Cres i Lošinj 1978. i sređivanju glazbenog arhiva samostana sv. Petra na Cresu*. U traženju na terenu koji do tada nije uopće bio muzikološki obrađivan, tragali su za građom starijom od 19. st., pretpostavljajući da ima 1) kronološku prednost, 2) da je izložena propadanju zbog veće starosti papira i tinte i 3) da je u pogledu estetske kvalitete iznad vrijednosti odgovarajuće glazbe nastale u 19. stoljeću. Sav materijal je sređen i u zborniku je donesen popis po abecednom redu autora s podjelom na duhovna, svjetovna i didaktička djela.

U okviru sistematskog popisivanja muzikalija na otoku Hvaru, tijekom ljeta 1979. popisana je i *Glazbena ostavština inž. Ive Politea u Starom Gradu na Hvaru*; učinila je to Janka Šanjek. Tu su muzikalije već bile uredno razvrstane u 5 fascikala: tiskane skladbe (65), 2 fascikla s tiskanom i rukopisnim miscelaneama (oko 100 skladbi). Prije ovog popisivanja svoj je popis sačinio Bojan Bujić. Najzanimljivije je da je među rukopisima pronađeno 11 skladbi do sada nama nepoznatog skladatelja imenom Bergancini. Po stilu moglo bi se reći da je živio koncem XVIII. i početkom XIX. stoljeća. Objavljeni popis Šanjekove detaljniji je; podijeljen je na rukopisna, tiskana djela i miscellanea, naveden je broj fascikla, broj skladbe, ime autora i naslov djela, broj dionica (stranica), partitura (stranica), format i napomene.

U rubrici Prikazi Koraljka Kos osvrće se na tri djela; jedno je iz Hrvatske: Dora Pejačević, *Iz klavirске lirike* (Izbor i revizija teksta Ladislav Šaban); jedno iz Slovenije: Janez Höfler, *Glazbena umjetnost pozne renesanse in baroku na slovenskem i jedno iz Njemačke: Diether de la Motte, Harmonielehre*.

I tako se ova dva broja hrvatskog muzikološkog zbornika *Arti Musices* među sobom nadopunjuju, i naše znanje o hrvatskoj glazbenoj prošlosti i sadašnjosti popunjuju. Odlična je misao da svaki prilog ima svoj sažetak na dva jezika, engleskom i njemačkom, i što će sigurno neki od ovih priloga izići i u hrvatskom muzikološkom zborniku istog imena ali na engleskom jeziku, i tako biti dostupan široj glazbenoj javnosti.

Petar Zdravko BLAJIĆ

RAD, knjiga 385., JAZU, Zagreb, 1980.

Glazbene literature a posebno muzikološko-glazbene literature u posljednje vrijeme kod nas izlazi više nego ikada prije; uz ostale poslove gotovo da je jedva i dospijemo svu pratiti.

Knjiga 385. Rada naše Akademije izišla je sredinom prošle godine kao četvrta knjiga Razreda za muzičku umjetnost pod uredništvom akademika Josipa Andreisa; sadrži šest radova.

Svrha je napisa, zapravo čitave radnje, *Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj* Ladislava Šabana da sastavi pregled djelatnosti tih majstora kod nas. Kao građa za studij poslužili su Šabanu »u prvom redu postojeće orgulje na našem terenu, a zatim podaci

skupljeni po raznim arhivima, štampi pa i u orguljama samim». Na temelju analize instrumenata i studija pisanih izvora utvrđena su tri glavna orguljarska kruga: ljubljanski, celjski i mariborski. Osim tih bilo je još nekoliko manjih centara. Kontinuitet rada tih majstora nije uvijek bio neprekinut. Jedino djelatnost ljubljanskih orguljara možemo pratiti od XVII. st. do danas. U graditeljskoj tehnici slovenskih majstora ponajviše se očituje utjecaj kasnobaroknog južno-njemačkog ili njemačko-češkog smjera, a kod Fallera ponešto i talijanskog. Mnogi od tih graditelja doselili su iz drugih krajeva i donijeli su graditeljsko-orguljarske karakteristike svoje domovine. U XIX. st. napušta se barokna tradicija i preuzimaju se novosti romantizma. Podaci o mnogim graditeljima o kojima govori Šaban nepotpuni su jer ni u samoj Sloveniji nisu ni oni ni njihova djela temeljitije proučeni. Zato bi ovaj rad bio neka vrsta općeg pregleda instrumenata koji su sačuvani ili postoje u Hrvatskoj. Prema stanju iz 1975. u SRH službeno su evidentirane 762 orgulje od kojih otpada na hrvatske radionice 295 orgulja, na slovenske 153, talijanske 81, češke 81, mađarske 46 i austro-njemačke 38, dok je 71 instrumentat za sada ostao neidentificiran. Među tima će sigurno biti i onih slovenskih graditelja. Dakle, jedna petina svih postojećih orgulja u Hrvatskoj je slovenske provenijencije. Za tih 153 orgulja poznamo imena majstora, njih 43, od kojih su 27 graditelji a 16 su pomoćnici. Nije to malen broj. Gotovo tri stoljeća Slovenija je obilato snabdijevala Hrvatsku orguljama dok se nije počela razvijati i domaća produkcija, i tako je doprinosila našoj glazbenoj kulturi. Šaban ne želi da njegov rad bude samo historičistički, nego da doprinese boljemu upoznavanju onoga što imamo, upozorava u kojem je to stanju, poziva na sačuvanje, obnovu i revitalizaciju — učiniti ih živima za sadašnje žive ljude. Držimo da je Šaban najpozvaniji, nakon tolikih radova razasutih na sve strane, da nas podari jednim zaokruženim radom o orguljama, orguljarima i orguljašima kod nas. A tako bi nam dobro došao i inače jedan kao udžbenik o orguljama gdje bi svoje mjesto našla i talijanska i njemačka terminologija, kad se kod nas i jedno i drugo susreće. Šaban je svoju studiju popratio priložima iz arhivske građe, različitim registrima i fotografijama.

Kako je Vrazovo »Kolo« o muzici pisalo piše Dubravka Franković. *Kolo* kao književni zbornik počeo je izlaziti 1842. u Zagrebu. U raznim rubrikama sadržavao je članke o literaturi, umjetnosti i narodnom životu; pokrenuli su ga ilirski književnici Stanko Vraz, Dragutin Rakovac i Ljudevit Vukotinović, no glavni posao obavljao je Stanko Vraz. U svojoj raspravi autorica razmatra prvih sedam knjiga Kola izišlih u godinama 1842, 1843, 1847 i 1850. pod Vrazovim uredništvom. U svojoj građi zbornik sadrži i nekoliko priloga o glazbi. Bili su to većinom prikazi narodnog glazbenog života i umjetnosti južnoslovenskih naroda. Treba napomenuti da su ti prilozi, iako ih nije bilo mnogo, značajni. Svi su prilozi podređeni zahtjevima zbornika književno koncipiranog. Nema tu nijednog prikaza nekog aktualnog glazbenog događaja osim osvrta na tiskana glazbena djela u kojima je kadikad uočljiv pokušaj da se od opisa prijeđe na teoriju. Suvremenik *Kola* je *Danica* koja je imala širu namjenu, no članci o glazbi u njima bitno se ne razlikuju; čak su im i neki suradnici isti. Vraz je poticao i napominjao da je uzore a djelomično i građu moguće naći u tradiciji narodnog melosa, da »iz faze djetinjstva« treba izići i da se po uzoru na neke slavenske narode stvori umjetnička glazba asimilacijom i transformacijom značajki narodnog melosa. Sve u svemu, ti su se prilozi pojavili veoma rano i u evropskim razmjerima. Ovakovo analiziranje pojedinih časopisa, novina i zbornika bacilo bi na mnoge stvari novo svjetlo, popunilo bi i popravilo naše dosadašnje znanje.

Usporedba estetičkih koncepcija o muzici u Hindemitha i Stravinskog prilog je Marije Božić u ovom broju Rada. Ona iznosi osnovne probleme estetike glazbe kojima su se bavila ta dvojica autora, stavlja ih u određeni odnos, i, koliko joj je to moguće, ko-

mentira ih u svjetlu činjenice da su danas, četrdeset godina nakon nastanka knjige *Poetika glazbe* Stravinskoga i trideset godina nakon *Svijet skladatelja: vidici i granice* Hindemitha glazbeni postulati na kojima se te knjige temelje relativizirani. Kroz pisanu se riječ ovih autora ogleda dio glazbenog svijeta dvojice skladatelja koji su iz razdoblja prve polovice XX. st., dakle iz razdoblja snažnih umjetničkih previranja izišli kao najveći njegovi predstavnici. Obje su knjige nastale na temelju predavanja što su ih njihovi autori održali na Harvard University u Cambridgeu (Massachusetts). Što zbog različitih namjera, a što zbog različitih temperamenata dvojice autora, ove se knjige veoma razlikuju po sistematizaciji i po načinu izlaganja, a tvrdnje u njima često su i suprotne. Kako je autorica prikazala sadržaj knjiga uspoređujući ih, utvrđujemo se u uvjerenju da su veliki i sigurni na svom području a da drugdje vrlo nesigurno koracaju i nepotrebno lutaju. Nije rijedak slučaj da veliki umjetnici ne znaju sebe odrediti, ne znaju teorizirati o sebi pa ni o umjetnosti čiji su inače stvaraoci. Svakako, ovdje ima vrlo zanimljivih postavki i zapažanja.

Rad Josipa Andreisa *Muzikologija u Hrvatskoj u razdoblju 1973—1978.* nastavak je njegovih već dvaju objavljenih srodnih prikaza o razvoju hrvatske muzikologije, 1965. i 1974. Poznatom marljivošću i preglednošću stavlja pred nas tko je, što je i kada je nešto uradio za hrvatsku glazbu. U pet godina je mnogo učinjeno. Prijašnjim rezultatima dodani su novi, osobito na području upoznavanja naše starije glazbe. Autor kaže da su mnoge praznine popunjene, ali da ih ima još dosta.

Dora Pejačević — Karl Kraus, kontakti i poticaji naslov je radnje Koraljke Kos. Dobro zapaža Kosova da ličnost skladateljice Dore Pejačević u posljednje vrijeme privlači pažnju reproduktivnih umjetnika i muzikologa. Širinom svoje naobrazbe i informiranosti, kontakata i rada ona se izdvaja u našoj i međunarodnoj umjetničkoj sferi. Između umjetnika i intelektualaca s kojima je održavala veze, austrijski književnik i publicist Karl Kraus zauzima posebno mjesto. Taj je pisac održavao veze s mađarskom graficom Sidonijom Nádherny von Borutin, a ona je opet prijateljevala s Dorom Pejačević. To je bio trokut čije su veze i međusobni kontakti, utjecaji i poticaji sada došli više na vidjelo, osobito nakon objavljenih Krausovih pisama mađarskoj grafici i pregledom u tom pogledu ostavštine Pejačević. Ovaj bi rad zaslužio da bude preveden jer je bogat podacima koji popunjuju Krausovu biografiju i same mađarske grafice.

U ovom istom Radu još jednom susrećemo Dubravku Franković s prilogom *Hrvatsko-slovenski muzički kontakti u svjetlu Kuhačeve korespondencije s Gerbičem*. Što u zborniku *Arti musices*, što na drugim mjestima, imali smo prilike u posljednje vrijeme čitati mnogo o Kuhaću, o njegovim najrazličitijim aktivnostima i mnogim vezama. O Gerbičevim vezama s Kuhaćom autorica je već 1975. pisala. Temelj Kuhačevih zanimanja za slovenski glazbeni život jest njegova ideja o kulturnom jedinstvu južnih Slavena. On je više od četrdeset godina upućivao i primao pisma od slovenskih skladatelja i drugih glazbenih radnika, od svećenika, učitelja i ostalih osoba, traži od njih suradnju, moli pomoć, traži osvrte na svoja djela i preporuke. Unutar bogate korespondencije sa Slovencima izdvaja se posebno ime Frane Gerbiča, skladatelja, opernog pjevača, pedagoga, zborovođe i urednika glazbenih časopisa. Iz korespondencije se vidi da je Gerbič poznao i recenzirao Kuhačeve radove i da je Kuhać poznao i recenzirao Gerbičeve radove. Dobar dio pisama sadrži korespondenciju u vezi s mogućim drugim Gerbičevim zaposlenjem u Zagrebu i izvođenjem njegove opere *Kres* u Hrvatskom kazalištu u Zagrebu. Korespondencija potvrđuje dugogodišnje prijateljstvo i suradnju dvaju rodoljuba i kulturnih radnika i potvrđuje žive veze te stupanj i način odnosa Hrvata i Slovenaca u drugoj polovici prošlog stoljeća i u prvim godinama našega stoljeća.

Petar Zdravko BLAJIC